ماتهیۆ لیپمەن و پرۆگرامی فەلسەفە بۆمندالاًن:.

ماتهیۆ لیپمەن:.

تێڕوانینی ڕەخنەیی مندالْ هۆشیار دەکاتەوە

کەریم مستەفا

ئەم گفتوگۆیە لەگەڵ ماتهیۆ لیپمەن-دا لە ساڵی 2003دا کراوە و لەمیانەی وەڵامەکانیدا ئامانج و مەبەستی لیپمەن لە (P4C)ڕووندەبێتەوە.

***پرۆگرامی (فەلسەفە بۆ مندالاًن) چییە؟**

-لە کۆتایی سالاًنی 1960دا پرۆفیسۆری فەلسەفە بووم لە زانکۆی کۆلۆمبیا لە نیۆیۆرک. هەستمدەکرد ئەو خوێندکارانەی دەهاتنە کۆلیژەکەمان زۆربەیان هەر زەگۆبوون، سەرپێیانە حوکمیاندەدا و دیدی ڕەخنەییان زۆر لاوازبوو، وەلێ تازە دێربوو، بۆ ڕاستکردنەوەی ئەو بارە. من پێموابوو (لەو بڕوایەشدام لەو سەردەمەدا هەر بەتەنها من ئەم ڕاوبۆچوونەم هەبوو) کە دەبووایە لە مندالّیدا کار بۆ چارەسەری ئەم کێشەیە بکرایە. دەبێت کۆرسی مەشق و ڕاهێنانی، تێڕوانینی ڕەخنەیی، بۆ مندالاًنی تەمەن 11 و 12 سالاًن بکرێتەوە، بەلاًم بۆ ئەوەی بابەتەکە "خۆش و ئاسان" بێت، دەبێت تێکستەکانی ئەو کۆرس و مەشقە لەشێوەی

چیرۆکدا بنووسرێت، چیرۆکەکانیش باسی ئەوە بکەن کە چۆن منداڵان لۆجیک پەیدادەکەن، (چۆن لۆجیکانە هەڵسوکەوت دەکەن)، بەڵام لەڕاستیدا ئەمە بۆ من کەمێک سەخت دەهاتە بەرچاو.

دەبوایە چیرۆکەکان باس لە منداڵانێک بکەن، کە دیدو بیری فەلسەفیانەیان پەیداکردبێت. ئەوەبوو من کتێبێکم نووسی (ئەوەی هاری ستۆتڵەمێرس پەیدایکرد).(بیرۆکەی کتێبەکە لە بیروڕاکانی ئەریستۆوە وەرگیرابوو)). لە ساڵی 1970دا کتێبەکەم بڵاوکردەوە، زۆرباش ڕۆیشت. دواتر لەگەڵ (ئان مارگەرێت شارپ)دا پێکەوە چەند ڕێنماییەکمان بۆ مامۆستایان نووسی، کە بەسەدان پرسیار و ڕاهێنان و مەشقی فەلسەفییان تێدابوو، ئەمەش زۆرباش ڕۆیشت و پەسەندکرا.

ئیدی دوای ئەوە من زانکۆی کۆڵۆمبیام جێهێڵاو ئامۆژگایەکی تایبەتم بە فەلسەفە بۆ منداڵان دامەزراند.
(The Inistiut for the Advancement of Philosopy for Children (IAPC

ئەم ئینستوتە بەشێک بوو لە زانکۆی مۆنتکلێر. دوای چەند ساڵێک کتێبێکی دیکەم نووسی. کتێبەکە ناوی (لیسا) بوو، (لیسا، ناوی کچێکە). هاوتا یان تەواوکەری کتێبی یەکەم (هاری) بوو، بەڵام ئەمیان دەربارەی (ئاکار/ ئێتیک) بوو. ئەم کتێبە بۆ منداڵانی کەمێ تەمەن گەورەتر نووسراوە.

ئیدی کتێبی زۆر لەم بوارەدا نووسران و گەلێ ڕێنمایی و شێوازی کارکردن بۆ مامۆستایان و فێرکارانی فەلسەفە بۆ منداڵان نووسران، زۆربەی ئەو کتێبانەش لە (دەزگای چاپی زانکۆی کامبریج و دەزگای چاپی تێمپڵ) لەچاپدران.

فەلسەفە بۆ منداڵان شێوازێکی پێداگۆگی سەرکەوتووە، بۆ گشت قۆناغەکانی خوێندن دەبێت. منداڵان (خوێندکاران) هەریەکەو بەشێک لە چیرۆکەکە، بەدەنگی بەرز دەخوێننەوە، دواتر پرسیار دەربارەی ئەو (تێکستە/ چیرۆکە) دەکەن، ئەوجا گفتوگۆ لەمەڕ پرسیارەکانەوە دەکەن.

ئەم شێوازە دیدو بۆچوونی منداڵان فراواندەکات و هۆشیاریی ڕەخنەییان لەلا زیاددەکات. ئامانجیش ئەوەیە، کە بتوانن بەڕەوایەتییەوە حوکم بەسەر ڕووداو و پێشهاتەکاندا بدەن و لە دوا پلەشدا هاووڵاتییەکی دیموکراتخوازبن.

***ئەم شێوازە چۆن سەریهەڵدا و چۆن پەرەی سەند؟**

-لەڕاستیدا پەیدابوونی ئەم بیرە (P4C) دەگەڕێتەوە بۆ ڕاوبۆچوونەکانی فەیلەسوف (جۆن دێوی). هەروەها بۆ بیردۆزەکانی پێداگۆگی بەناوبانگی ڕوسی (لێڤ ڤیگۆتسکی) کە هەردەم جەختی لەسەر ئەوە کردۆتەوە خوێندن و فێربوون دەبێت بۆ یان لەپێناو بیرکردنەوەدا بێت، نەک تەنها ئەزبەرکردن.

ئەوە بەتەنها بەس نییە بۆ منداڵان بابەتەکان ئەزبەربکەن و لەبیریان بێت چییان بۆ باسکراوە، بەڵکو دەبێت بۆخۆیان ئەزموونی ئەو بابەت و باسانە بکەن، شییان بکەنەوە و هەڵیان بسەنگێنن. بەتەنها بیرکردنەوە ئەو پرۆسەیە دەخاتەگەڕ، کە منداڵان لە ڕێگای هەستەکانیانەوە جیهانی دەوروبەریان بناسن. کەواتە دەبێت بیر لەو بابەتانە بکەنەوە، کە لە خوێندنگە فێریدەبن.

ئەزبەرکردن ئاستێکی نزمی فێربوونە، جا بۆیە دەبێت منداڵ بابەت و باسەکان تێبگەن، هەستپێبکەن، ڕاڤەبکەن، هەڵبسەنگێنن، ڕەخنەی لێبگرن و هتد.

دوای ماوەیەکی کورت، بەڵام زۆر چڕ، لە ئەزموونکردنی ئەم پرۆگرامە سەلماندی، کە دەکرێت ڕێباز و شێوازی ڕامان و(پشکنەری/ دێدیکتیڤی) فێری منداڵان بکرێت. نەک هەر ئەوەی لەپێناو (ئیمتحان/ تاقیکردنەوە)دا فێریانبکەین. ئەوەبوو ژمارەیەک لە فەلسەفەکاران (کەسانی شارەزا و ئەکادیمی لە بواری فەلسەفەدا) لە سەرتاپای ولایەتە یەکگرتووەکاندا بۆ پەرەپێدانی ئەم پرۆگرامە لە ساڵانی 1970کاندا، دەستیان کرد بە ڕاهێنانی مامۆستایان. تا کۆتایی ئەو دەیەیە ئەو پرۆگرامە لە 5000 پۆلدا پیادەکرا.

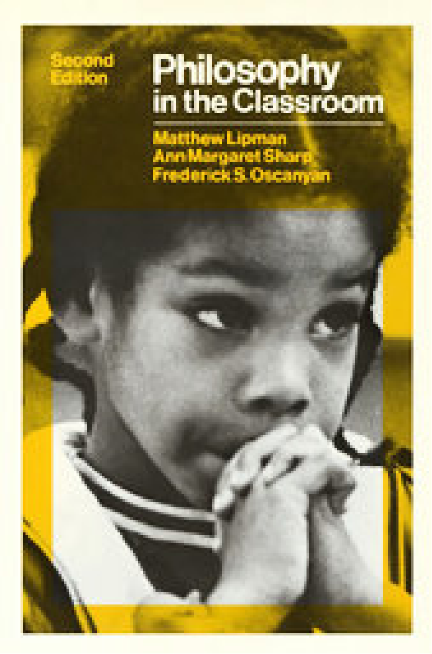

ئەو راپۆرت و ئامارانەی لەمبارەیەوە هەن دەیسەلمێنن کە لەماوەی 27هەفتە لە پەیڕەوکردنی ئەم پرۆگرامە، منداڵانی تەمەن 11ساڵان گۆڕانێکی بنەڕەتی بەسەر شێوازی بیرکردنەوە و رامان و هەڵسوکەوتیاندا هاتووە و سەرەتای گۆڕانەکەش هەر لە هەفتەی 9هەمەوە بەدیدەکرێت.

دوای ئەوەی بەڕێوەبەرایەتیی فێرکردن لە ولایەتی نیوجێرسی و هەندێ فۆندی تایبەتی کۆمەکی باشیان کردین، توانیمان چەندەها وۆرکشۆپ بۆ مامۆستایانی راهێنەر بکەینەوە. ئەم مامۆستا راهێنەرانەش بەگشت لایەکی وڵاتدا بڵاوبوونەوە و چەندەها مامۆستایان بۆ ئەم پرۆگرامە مەشقدا. ئەو راپۆرتانەی لەلایەن ئەو مامۆستایانەوە پێماندەگەیشتن گشتیان باسیان لەوە دەکرد، کە پرۆگرامەکە کاردانەوەی باشی لەسەر منداڵان هەیە و لەلایان خۆشە و دەرفەتی ئەوە دەدا بە منداڵان کە بیروڕا و بۆچوونەکانیان بوێرانە و ڕاشکاوانە لە پۆلدا چ لەگەڵ هاوپۆل و چ لەگەڵ مامۆستاکاندا باسبکەن.

***چەند ڕێبازی (فەلسەفە بۆ منداڵان) هەیە؟ تکایە دەتوانیت باسیان بکەیت؟**

–لەبەر ئەوەی تەنها (یەک فەلسەفە) هەیە، ئیدی هەر (یەک فەلسەفە بۆ منداڵان)یش هەیە. بەڵام وەک دەزانین فەلسەفە گەلێ ڕێباز و لق لێ بووەتەوە، وەک فەلسەفەی سایکۆلۆجی، فەلسەفەی هونەر، فەلسەفەی زانست و....... بەو شێوەیەش هەریەک لەم ڕێبازانە مێتۆد و پرینسیپی تایبەت بەخۆیان هەیە. بەڵام فەلسەفە بۆ منداڵان فەلسەفەیەکی تایبەت نییە، تەنانەت فەلسەفەی پێداگۆگیش نییە. بەڵکو هەوڵ و تەقەلایەکە بۆ تێرکردنی حەزی پرسیارکردن و رامانی منداڵان و ڕاهێنانیان بە دیدی فرە ڕەهەندی.

ڕێبازێکی دیکە هەیە، بەناوی (فەلسەفە لەگەڵ منداڵان)دا، کە لەڕاستیدا هەر لە ڕێبازی فەلسەفە بۆ منداڵانەوە سەریهەڵداوە. ئامانجی ئەم ڕێبازە ئەوەیە منداڵان بە مێژووی فەلسەفە ئاشنابکات و بیانکات بە " فەیلەسوف" .

سەرەتا کە من خۆم بە فەلسەفە بۆ منداڵانەوە خەریککرد لەو بڕوایەوە بوو، کە تێڕوانین و بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە (Critical Thinking) پەیوەندیی بەوەوە نییە کە دەبێت مرۆڤ خۆی بە خوێندنەوە و لێکۆڵینەوە لە بابەتە ترادیشیۆنەکانی فەلسەفەوە خەریکبکات، بەڵکو دەبێت بە شێوازی ڕەخنەگرتن بیرکردنەو و هەڵسەنگاندن ئاشنابێت و فێربکرێت. بەکورتی تێڕوانینی ڕەخنەیی منداڵ هۆشیار دەکات و بیرکردنەوەی فەلسەفی ئاسۆی بیری فراوان دەکات.

*** گرنگترین و دیارترین کاریگەرییەکانی فەلسەفە بۆ منداڵان، چیین؟**

–ئەو پرۆگرامەی کە من دامهێناوە و پەرەمپێداوە لەوبڕوایەدام لەم خاڵانەدا کاریگەریی لەسەر منداڵان هەیە.

1.حەزلێبوون:.

منداڵان، کاتێک لەگەڵ پرۆگرامی P4C دا خەریکدەبن، ئەم حەزانەیان دەبزوێت..

–حەزی ئەندێشەکردن.

–حەزی خۆناسین.

-حەزی گفتوگۆکردن و ڕامان و لێکۆڵینەوە و ڕەخنەییان دەبزوێت و زیاددەکات.

2.هەستیاری:.

پرۆگرامی P4C هەر بە تەنها دیدی ڕەخنەیی لەلای منداڵان دروستناکات، بەڵکو ئاست و ڕادەی هەستیاریشیان بەرزدەکاتەوە.

3.دیدی ڕەخنەیی:.

لەڕێگای پرۆگرامی P4Cیەوە دیدی ڕەخنەیی منداڵ پەرەدەستێنێت و زیاددەکات.

4.بەها:.

لە ڕێگای ئەم پرۆگرامەوە منداڵان پەی بە بەهاکان دەبەن و دەرکیان دەکەن، چونکە فراوانتر بیردەکەنەوە، دەرککردن و هەڵسەنگاندنی بەهاکان و ئەو کێشە و پرسانەی سەرقاڵیان دەکات، ڕەهەندی فراوانتر وەردەگرێت.

5.ئەفراندن:.

فرە ڕەهەندیی بیرکردنەوە و بەرینیی ئەندێشە، کاتێک تێکەڵ بە چیرۆکی فەلسەفی ئامێز دەکرێت، ئیدی توانای ئەفراندنی منداڵ زیاددەکات.

6.جڤاتی:.

فەلسەفە کردەی لێکحاڵیبوونە. دیالۆگی فەلسەفیانە دەرفەتی ئەوە بەمنداڵ و تاکەکانی کۆمەڵگە دەدات، تا باشتر لێکحاڵیبن. بەواتایەکی دیکە، دیالۆگی فەلسەفی جڤاتی ڕامانی سازدەکات. گەر گشت کۆمەڵگەکان جڤاتی ڕامانی بن، ئیدی یەکدی قبوڵکردن و لێکحاڵیبوون لە جیهاندا ئاسانتر و مامەڵەکردنیش ڕەوایانەتر دەبێت.

***ئەو شێوازانە چیین کە لەم ڕێبازەدا بەکارت هێناون؟**

-بۆ سازکردنی پرۆگرامی P4C کەڵکم لە گەلێک ڕێباز و شێوازی فەلسەفەی و پێداگۆگی وەرگرتووە و تێکەڵ بەیەکم کردوون و ئەم ڕێبازە نوێیەم لێ پەیداکرد.

پێداگۆگی و فەلسەفە، هاوڕا و هاوتەریبن، بەڵام تێکەڵ نین. P4C پرۆگرامێکە منداڵان هاندەدات بیربکەنەوە و پرسیاربکەن و هەوڵی وەڵامدانەوەی پرسیارەکانی یەکدی لە ڕێگەی گفتوگۆی واڵاوە بدەنەوە. بەواتایەکی دیکە P4C تێکهەڵکێشکردنی فێرکردن، دەستپێشخەریکردن، کراوەیی، هەستیاری، وەرگرتن- دەرککردن، تێگەیشتن و لێکحاڵیبوونە. تەواوی ئەم خاڵانەم لە کتێبی (بیرکردنەوە لە پرۆسەی فێرکردندا) کە لە ساڵی 2003دا نووسیوومە، باسکردووە. هەوڵمداوە دەستنیشانی شێوەیەکی نوێ لە ڕێبازی فێرکردن بکەم. کۆمەڵێک بیروبۆچوون و هاوسەنگییم لە نێوان (کەسایەتیی خودی) و دیموکراتی و (کەسایەتیی جڤاتی)دا، نیشانداوە. ئەم شێوازە نەک هەر دید و بۆچوونی ڕەخنەیی، بەڵکو توانای ئەفراندنیش لەلای منداڵ زیاد دەکات. ئەو بۆچوونانە هاوڕا لەگەڵ پەرەپێدانی فێرکردنی گووتن و دەربڕین و هەستپێکردن و دەرککردن، گشتیان (جڤاتی ڕامانی) دەئافرێنن. ئەمەش تەواو لەگەڵ بۆچوونەکانی جۆن ڕاوڵ (بەرجەستەیی هاوتایی- بەرابەری Reflective Equilibrium)و (Experrimentalism) ئەزموونگەری، جۆن دێویدا گونجاوە و دەرئەنجامەکەی جڤاتی ڕامانی و ڕەوایەتی و ئاوەزییە لە بڕیاردان و حوکمداندا.

***ئەو فەیلەسوف و سایکۆلۆژیانە کێن کاریگەریان تێکردوویت و لەم کارەتدا جێپەنجەیان دیارە؟**

-ئەو کەسانە ئەمانەن:.

1.جۆن دێوی

بە پاڵپشتیکردنی چڕی لە منداڵ و بەو هەموو هەوڵ و کارکردنەی بۆ ئەوەی منداڵ بەئازادی لە پۆلدا بیربکاتەوە. بەو ڕۆڵە گرنگەی، کە لە هەستیارکردن، هۆشیارکردن و بەهێزکردنی بیر و ئەندێشەی ئەفراندن لەلای منداڵدا گێڕاویەتی.

2.لێڤ ڤیگۆتسکی

دەروونناسی بەناوبانگی ڕوسی لە سەدەی بیستدا، کە دەرکی بە گرنگیی ئەم پەیوەندییانە کردووە..

-پەیوەندیی نێوان گفتوگۆی منداڵ لە پۆلدا و ئاستی بیرکردنەوەی منداڵ.

-پەیوەندیی نێوان منداڵ و کۆمەڵگە، لەڕێگەی مامۆستاوە.

-پەیوەندیی نێوان (توانایی زمانی)ی گەورەکان و گەشەکردنی (ئێنتلجنس) هۆشیاریی منداڵ.

3.جوستوس بوچلیر

فەیلەسوفی ئەمریکی سەدەی بیستەم، بەو لێکۆڵینەوە گرنگانەی کە دەربارەی (سروشتی مرۆڤ و حوکمدان- هەڵسەنگاندن) و دەرککردنی بە گرنگی (ڕۆڵی حوکمدان- هەڵسەنگاندن لە فێرکردنی منداڵدا)

4.جان پیاگەت

سایکۆلج و فێرکار، کە بە لێکۆڵینەوە گرنگەکانی پەیوەندیی نێوان (بیرکردنەوە و هەڵسوکەوت)ی دەستنیشانکردووە و ڕوونکردۆتەوە.

5.گیلبەرت ڕیلە

فەیلەسوفی بەریتانیا، کە ئەنالیزەی پەیوەندیی نێوان (زمان، فێرکردن، خۆفێرکردن)ی کردووە.
(خۆفێرکردن Selfteching).

6.جۆرج هێربەرت مەید

فەیلەسوف و دەروونناسی کۆمەڵایەتی، کە کارەکانی دەربارەی (سروشتی کۆمەڵایەتیانەی خود- تاک)

بووە.

7.لودویگ ویتگنستەین

فەیلەسوفی نەمسایی- بەریتانی سەدەی بیستەم، زۆر شارەزایانە و هەستیارانە، پەیوەندیی چڕ و ئاڵۆزی جڤاتی، کە لە میانەی چەمک و دەستەواژە زمانەوانییەکانەوە ئاشکرادەبن، خستۆتەڕوو.

***کەڵکی ئەم پرۆگرامە (بۆ منداڵ) چییە؟**

-کەڵکەکانی ئەم پرۆگرامە ئەوەیە، کە منداڵان (بەشێوەیەکی سادە و ئاسان) ڕابهێنێت تا بتوانن پێوەرێک پەیدابکەن، تا بتوانن جیاوازی لە نێوان:.

- بەڵگە و هۆکاری ژیرانە، لە بەڵگە و هۆکاری ناژیرانە (لۆجیک)
- زانیاری ڕاست، لە زانیاری ناڕاست (ئێپسمە)
- شێوازی گونجاو، لە شێوازی نەگونجاوی حوکم بەسەرداندا (ئێتیک) بکەن. لەم ڕێگایەوە، بناغەی جڤاتی ڕامانی دادەنرێت و منداڵ هاندەدات تا ڕێبازی (بیرکردنەوە لە بیری خۆی) فێربێت. ئەم ڕێبازەش ئاسۆی ڕامان فراوانتر و سنوورەکانی زانیاری بەرینتر دەکات. دیسان لەبەر ئەوەی ئەم پرۆگرامە لە گەلێک وڵاتی جیهاندا پیادەدەکرێت، منداڵان بە شێواز- مێتۆدیکی هاوبەش ڕادەهێنێت، کە پرسەکانی زانیاری، ژیری و هۆشیاری بۆ بنەما سەرەکی و سەرەتاییەکانی بگەڕێننەوە. بەواتایەکی دیکە، ئەم پرۆگرامە دەبێتە (زمانێک) یان شێوازێکی دیکە بۆ لێکحاڵیبوون.

***ئەو مەرج و پێداویستیانە چیین، کە بۆ پیادەکردن و بەڕێوەبردنی ئەم پرۆگرامە پێویستن؟**

-بۆ گووتنەوە و پیادەکردنی ئەم پرۆگرامە لە پۆلدا، مامۆستا جگە لە بابەتێک- چیرۆکێک و کتێبی ڕێنمایی بۆ مامۆستایان، چیدیکەی پێویست نییە. (لیپمەن مەبەستی لەو کتێبەیە، کە خۆی بۆ ڕێنمایی مامۆستایان لە گوتنەوەی وانەی فەلسەفەدا نووسیوویەتی).

بەکورتی، مامۆستا دەبێت کۆرسێکی ڕاهێنان، لەم بوارانەدا ببینێت:

-چۆنیەتیی ئەفراندن و ڕێکخستنی گفتوگۆ و دیالۆگی فەلسەفییانە.

-مەشقکردن و ڕاهێنانی منداڵ، تا بتوانن بیربکەنەوە (بیرکردنەوە بۆ خۆ)

دەکرێ بۆ ئەو کۆرسەش کتێبی فەلسەفە لە پۆلدا نووسینی (لیپمەن و شارپ) بەکاربهێنن.

بۆ گووتنەوەی وانەی فەلسەفە پێویستە منداڵان و مامۆستاکەشیان بەشێوەی بازنەیی لە پۆلدا دابنیشن، تا گشتیان ڕووخساری یەکدی ببینن و بتوانن ڕووبەڕوو، یەکدی بدوێنن. هەر خوێندکارێک پەرەگرافێک- بەشێک لە چیرۆکەکە دەخوێنێتەوە، بەشێوەیەک کە گشت منداڵەکانی پۆلەکە بتوانن لە خوێندنەوەدا بەشداربن (بەرابەری و دیموکراتی).

دوای خوێندنەوەی چیرۆکەکە مامۆستا دەتوانێت پرسیاری لەم جۆرە لە منداڵەکان بکات. بۆ نموونە:

-لەم چیرۆکە- بەسەرهاتەدا، چ شتێک سەرنجی ڕاکێشایت؟

-ئایا ڕووداوەکانی ناو چیرۆکەکە، تێڕامانت لەلا دروستدەکەن؟

-ئایا دەتوانیت ئەوەی لەم چیرۆکە تێیگەیشتوویت، لە شێوەی پرسیاردا دەرببڕیت؟

ئیدی لەم جۆرە پرسیارانە.

دواتر مامۆستا پرسیارەکانی خوێندکاران لەسەر تەختەڕەش دەنووسێتەوە و ناوی منداڵەکە- خوێندکارەکەش لەتەنیشت پرسیارەکەوە دەنووسێت و ژمارەی ئەو پەرەگراف یان لاپەڕەیەی چیرۆکەکەش دەنووسێت، کە منداڵەکە پرسیارەکەی تێدا کردووە، یان دروستکردووە. دواتر دەستدەکەن بە باس و گفتوگۆ دەربارەی پرسیارەکان و مەبەست و تێگەیشتن و بۆچوونی خۆیان لەمەڕ باسەکە- چیرۆکەکە و ئامانجی پرسیارەکان

دەردەبڕن.

(لە بەشی سێیەمی ئەم کتێبەدا بەدرێژی باسی شێوازەکانی گووتنەوەی وانەی فەلسەفە بۆ قۆناغەکانی، پێش سەرەتایی- باخچەی منداڵان سەرەتایی- لە پۆلی یەک تا پۆلی سێ، لە پۆلی چوار تا پۆلی شەش- و قۆناغی ناوەندی دەکەم.)

***ئایا دەکرێت ئەم پرۆگرامە لە باشووری کوردستاندا پیادەبکرێت؟**

-دوای ئەو ڕوونکردنەوەیەی لیپمەن لە ڕێگەی وەڵامەکانیەوە، لەمەڕ پرۆگرامەکە و چۆنیەتیی پیادەکردن و پێداویستییەکانی دەیدات. دەردەکەوێت کە پیادەکردنی ئەم پرۆگرامە کارێکی هێندە سەخت نییە و دەکرێت پیادەبکرێت لەبەر ئەم هۆیانە:.

- هەرزانی، ئەم پرۆگرامە هێندە بودجەی ناوێت و سەرەتای کارەکە بە چەند هەزار دۆلارێک دەکەوێتە گەڕ. (بۆ نموونە دوو کەس لەلایەن وەزارەتی پەروەردەوە بنێرن بۆ بەشداربوون لە کۆرسێکی- ئینوستوتی پەرەپێدانی فەلسەفە بۆ منداڵان- لە نیوجێرسی. کۆی گشت خەرجییەکەیان لە 6000 شەش هەزار دۆلار زیاتر نابێت. دوای گەڕانەوە بۆ وڵات ئەوانیش کۆرس بۆ چەند مامۆستایەک بکەنەوە و ئەو چەند مامۆستایەش هەریەکەیان لە شار و ناوچەیەک کۆرس بۆ مامۆستایانی دیکە دەکەنەوە و بەو شێوەیە. بەم کارەش دەڵێن ڕاهێنانی ڕاهێنەران.

-لە لایەنی مرۆییشەوە، توانایی زۆری ناوێت. هەر مامۆستایەک لەخۆی ڕاببینێت، کە هەنگاوێکی نوێ لەبواری فێرکردندا هەڵبهێنێتەوە، یان ویستی چەلەنج (تەحەدی) تێدابێت، دەتوانێت وانەی فەلسەفە بڵێتەوە و ئەم پرۆگرامە پیادەبکات.

-لەڕووی سەرچاوە و کەرەسە و ماتریاڵیشەوە، کار و ئەرکێکی زۆری ناوێت. سەرەتا دەتوانرێت بە چەند چیرۆکێک، کە مەبەست و مەغزای فەلسەفییان تێدابێت و ببنە مایەی پرسیار و ڕامان، لەلای منداڵان دەست پێبکرێت و لە داهاتوودا چیرۆک و بەسەرهات و بابەتی جۆراوجۆر بۆ ئەو مەبەستە بنووسرێت، یان وەربگێڕدرێت.

-ئاواکردنەوەی سەنتەر، یان بەڕێوەبەرایەتییەک بەهاوکاریی نێوان زانکۆکانی کوردستان و وەزارەتی پەروەردە و لەلایەن فەلسەفەکاران و پێداگۆگی بەتواناوە بەڕێوەببرێت. تا سەرپەرشتیی پرۆگرامەکە لە وڵاتدا بکات و پەیوەندیش لەگەڵ Institute for the Advancement of Philosophy for Chidren دا بکەن و کەسانی شارەزا لەم بوارەدا بۆ سازکردنی کۆرس و سیمینار و ڕاهێنانی مامۆستایان بانگهێشت بکەن.

لیپمەن لە وەڵامی ئەو پرسیارەی، کە ئایا پرۆگرامی P4C دەتوانێت لە وڵاتێکی وەک ئێراندا پیادەبکرێت و گرنگی و پێوستییەتی، ئەم پرۆگرامە بۆ وڵاتانی تازە گەشەسەندوو بەم شێوەیە وەڵامدەداتەوە.

***دەربارەی گرنگی و پێویستییەتی پیادەکردنی ئەم پرۆگرامە لە وڵاتانی تازەگەشەکردوودا بۆ نموونە (لە ئێراندا) چ کارێک پێویستە بکرێت و چ پەیام و پێشنیارێکت بۆ فەلسەفەکاران و فێرکارانی ئێران هەیە؟**

-فەلسەفە بۆ منداڵان، بەرنامەیەکی فێرکاری جیهانییە و بودجە و تێچوونی زۆریشی ناوێت، بەڵام زۆر گرنگە، کە بەتەواوەتی پەیڕەوی پرۆگرامەکە بکرێت و وەک خۆی پیادەبکرێت.

بەبڕوای من پەیڕەوکردنی ئەم پرۆگرامە لە وڵاتانی تازە گەشەکردوودا گۆڕانکاریی زۆر مەزن و بێ وێنە لەلای منداڵان دروستدەکات.

دەبێت ئەم هەنگاوانە لە هەر وڵاتێکدا بۆ پیادەکردنی پرۆگرامی P4C هەڵبهێنرێتەوە.

1.ناردنی کەسێک یان چەند کەسێک بۆ بەشدار بوون لە کۆرسەکانی (مەڵبەندی جیهانی بۆ مەشقکردن-

له پرۆگرامی P4Cدا) له مێندهام، له ویلایەتی نیوجێرسی. ئەم کۆرسانە هەموو ساڵێک لە هەفتەی کۆتایی مانگی پێنج (ئەم کۆرسە، یەک هەفتەیە و بۆ یەک کەس بە 1000 دۆلارە) و لە دوو هەفتەی کۆتایی مانگی هەشتدا (ئەم کۆرسە دوو هەفتەیە و بۆ یەک کەس بە 1750 دۆلارە) دەکرێنەوە.

مەرجە ئەو کەسەی لەم کۆرسانەدا بەشداردەبێت فەلسەفەکار بێت، یان لایەنی کەم چەند کۆرسی فەلسەفیی خوێندبێت- دیبێت. دوای بەشداربوون لەم کۆرسانەدا، ئەو کەسانە دەگەڕێنەوە وڵاتی خۆیان و دەستدەکەن بە ڕاهێنانی ئەو مامۆستایانەی، کە لە داهاتوودا وانەی فەلسەفە بۆ منداڵان دەڵێنەوە. هەروەها دەبێت بابەتەکانی کە لە پرۆگرامەکەدا بەکاردێت وەربگێڕدرێت.

(ئەم پرۆگرامە بەبێ وەرگێڕانی بابەتەکان، زەحمەتە و ناکرێت پیادەبکرێت.)

2.ئەو کەسانەی بۆ ئەم کۆرس وۆرکشۆپانە دێن، دەبێت زمانی ئینگلیزی بزانن و بتوانن هەندێ لەو تێکستانەی لە کۆرسەکان و لە پرۆگرامەکەدا بەکاردێت بۆ زمانی خۆیان وەربگێڕن.

3.زۆر گرنگە ئەم گروپە کە دەگەڕێنەوە بۆ وڵاتی خۆیان، سەنتەرێک بۆ سەرپەرشتیکردن و پەرەپێدانی ئەم پرۆگرامە دابمەزرێنن و هەوڵی وەرگێڕانی تێکستە بەکارهاتووەکانی نێو پرۆگرامەکە بدەن و کۆرسی ڕاهێنان بۆ مامۆستا و فێرکاران ڕێکبخەن و بەسەر گشت فێرگەکانی وڵاتدا پەخشیبکەنەوە.

4.ئەو مامۆستایانەی بۆ گووتنەوەی وانەی فەلسەفە دەستنیشان دەکرێن و کۆرس لەلای ئەو کەسانە وەردەگرن کە هاتوون بۆ کۆرسەکانی مێندهام، دەبێت زانیاریی تەواو لەمەڕ پرۆگرامەکەو بەکارهێنان و پیادەکردنی وەربگرن.

5.دەبێت پسپۆڕانی پەروەردە و فێرکردن و دەروونناسان ماوەی ساڵێک تا دوو ساڵ سەرپەرشتیی بەڕێوەچوونی پرۆگرامەکە و ئەو کۆرسانە بکەن و لە گشت ڕووەکانەوە هەڵسەنگاندنی بۆ بکەن تا پرۆگرامەکە سازدەبێت و جێگەی خۆی دەگرێت و خوێندکاری ڕاهێنراو بە دیدی فەلسەفیانە پێدەگەێنێت.

6.ئەو خاڵە زۆر گرنگە، کە ئەو سەنتەرەی دادەمەزرێت ڕاستەوخۆ پەیوەندیی بە سەنتەری Institute for the Advancement of Philosophy for Chidren کە سەر بە Montclair State Universityیە، دابمەزرێنیت و ببێت بە ئەندام لەو ئینوستوتەدا.

هەر بۆ زانیاریش، بوون بە ئەندام لەو ئینوستوتەدا بە خۆڕاییە.